

L'art de la descripció

Text > VICENÇ PAGÈS JORDÀ

Maurici Serrahima comença el capítol dedicat a Marian Vayreda en el llibre *Dotze mestres* evocant la descripció que fa el prosista olotí de les desferres de la cavalleria carlina en el conte «L'esquadró de la sang». Aquella descripció, escrita a finals de segle XIX, quan ni l'autor ni els lectors estaven familiaritzats amb el cinema, incorpora elements que després hem après a considerar cinematogràfics, igual com el capítol sobre la fira agrícola de *Madame Bovary* ens fa pensar en un tràveling. Perquè, desenganyem-nos, no és la literatura la que copia el cinema, sinó a l'inrevés. Si les novel·les eren visuals des de molt abans que s'inventés la càmera és a causa de les descripcions.

A *Notes sobre literatura*, Toni Sala estableix que «*Marines i boscatges* (1904) i *Solitud* (1905) són les dues grans obres mestres del paisatgisme literari català». Ni que sigui per completar la llista amb algun autor posterior, a Ruyra i Víctor Català hi afegiria Josep Pla, que va excel·lir sobretot en la descripció de persones (la novel·la *Nocturn de primavera* es pot entendre com la mínima xarxa narrativa que fa possible un compendi de retrats); Salvador Espriu, mestre en la descripció veloç i sintètica, i encara Dalí, que, com a *voyeur* acabat, reunia una de les condicions principals per emprendre descripcions, que és saber mirar (l'altra és saber escriure).

Una llengua vivaç i poètica

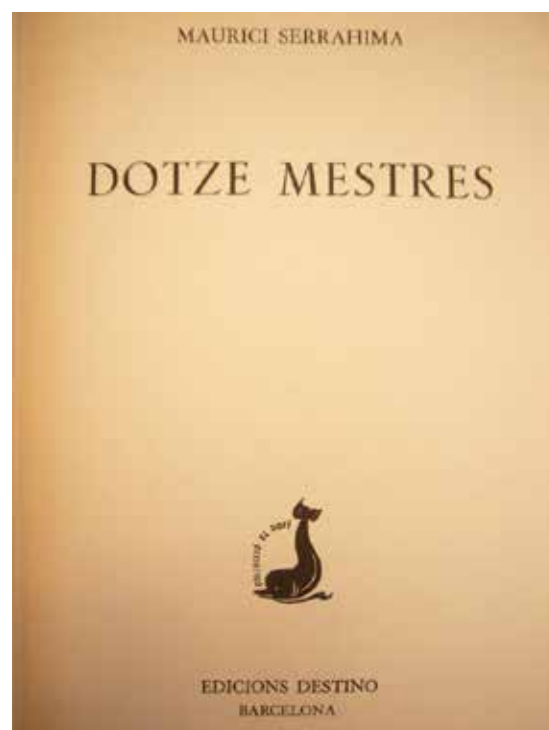
Si poguéssim extreure el llast catòlic d'*El rem de trenta-quatre* de Ruyra, no quedaria gaire lluny del *Tifó* de Joseph Conrad, que plasma una situació semblant. En la novel·la curta de Ruyra, les millors descripcions són les que fan els personatges, que se serveixen d'una llengua vivaç i alhora poètica: «Frega que fregaràs amb el mocador de butxaca, me vaig ben resseguir tots els regarany; i, un cop eixuta i esca-

rabitllada, vaig sortir zumzunejant a boca closa l'aire d'una cançó». La millor descripció de totes és la que fa en Cadernera, que tot just té deu anys i ja s'expressa com Homer: «Ja es dia no ensenya sinó sa punta morada de ses seues ales».

Al conte «Cocktail», Víctor Català descriu una dona vulgar que viatja en tramvia, i inclou en cada sintagma una imatge viva expressada de manera genuïna: «Uns ulls així de grossos, uns llavis perfilats a punta de llapis, una rosa artificial a cada galta, una coca de cabell repentinat i amarat de brillantina, un pitàs de respecte, temptador com un coixí tou en migdiada xafogosa, un meneo de faldilles capaç d'encadarnar a qui li passés a la vora i, finalment, amb un espetec d'anells, esclaves i arracades que tombava d'esquena».

De la mateixa autora, rescatem la descripció d'un personatge mesquí al conte «La relliscada», en què cada part del cos transmet una sensació no precisament positiva: «El tronc de la senyora Mèncià, aplanat i llis com una post, s'enfundava en la beina d'un sac tirat de casimir convencionalment negre, però que en realitat tenia els tons incerts d'una pruna clàudia a punt de macar-se. De les mànegues curtejants d'aquell sac —de manera que no s'haguessin d'arregussar per rentar-se les mans— n'eixien aquestes, grosses, dures com mans d'un vell apòstol de talla, amb tot el joc d'ossos, nervis, tendons i venes ressortint a la superfície, sense encoixinat de cap mena i donant als dits l'aparença, fermament aprehensora i inflexible, d'unes grans urpes d'au de rapinya».

A *Vida secreta*, Salvador Dalí proporciona descripcions de Portlligat tan precises i plenes de detalls inesparats com la següent: «Al voltant nostre, roques tallants, aridesa, gats afamats, vent, ceps malalts, dements exaltats i esparracats, en Ramon —vestit com un senyor, cínic i ple de puces—, una dot-

>> Portada de *Dotze mestres*, llibre en què Maurici Serrahima evoca la descripció que fa Marian Vayreda de les desferres de la cavalleria carlina en el conte «L'esquadró de la sang». (Foto: EDICIONS DESTINO)

zena de pescadors plens d'una reserva noble, esperant fermament l'hora de la mort, amb les ungles plenes de tripes de peix i les plantes dels peus endurides per callositats de color d'absenta».

Pel que fa a Espriu, les descripcions que fa al recull de contes *Aspectes* es poden entendre com a versions telegràmiques de les acotacions teatrals. A «Venda i passió de la Malera» descriu una cova a prop del mar: «Rampa d'accés, plena a seny de parracs i llaunotes. Cau de bretolades i maleses, ofegat de sostre. Caliu d'un foc de fullaraca». A «Cactus» —que Espriu considerava un dels seus millors contes— descriu una escena més pròspera: «Vida clara, neta, d'un ritme barreja de fox i cinema sonor, que era el que aleshores s'estilava. Lirisme vergonyant, escenogra-

fia de cadillac últim model, cocktails, rimmel i lluna de Sitges». A «Tarda a muntanya», la mateixa tècnica s'aplica a una escena rural: «Glapits de gossos dins un bardissar, a la percaça de la perdiu o de la llebre. Darrera xerradissa d'ocells. Allà lluny ressonava el corn del segador que aplegava la colla, la sega tardana acabada».

El color de la primavera

Abans hem parlat de l'alba que «ensenya sa punta morada de ses seues ales», una coloració que ens remet a un dels millors contes de Josep Pla, «Vida de Carrau», en el qual l'autor vincula el morat al color que, segons la litúrgia, correspon a la primavera. L'inici del conte se situa més a prop de la poesia que de la prosa: «Aquests dies de Quaresma tenen una claredat de diamant. La joventut de l'any s'acosta sense turbulències ni tumefaccions. Cada dia és una mica més obert i més clar. El paisatge, sota els núvols blancs de la tarda, s'estén, s'ajeu al sol com si reposés d'un llarg desvari». Més endavant, en el segon paràgraf, hi llegim: «El vent de Quaresma, una mica humit, pàl·lidament morat, enfosqueix el verd dels menuts sembrats, que ara no estan mai quietes, esponja el nacre d'un camp de sègol, posa una mica de fum a la vintassa d'un guaret i entredreix el groc violent d'un camp de naps». Després d'aquesta introducció sinestèsica, la narració és viva, i inclou algun diàleg que s'encomana del lirisme del narrador, per exemple quan un gitano de Figueres, per vendre una euga a Carrau, la defineix així: «És fina com un capella i es menja les estrelles».

Els lectors joves o inexperts —dos termes no sempre equivalents— tendeixen a detestar les descripcions perquè alenteixen o interrompen l'acció. Sovint cal que ens fem grans o que aprofundim en un tou de lectures perquè aprenguem a gaudir d'una bona descripció. La identifiquem quan el que ens atreu i ens emociona no és el que s'hi esdevé, sinó l'aventura de l'estil. En els dos articles següents acabarem de perfilar l'art de la descripció tal com s'ha conreat de Ruyra fins avui.

>> Víctor Català (Caterina Albert) descriu al conte «Cocktail» una dona vulgar que viatja en tramvia.

Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. DIARI DE GIRONA (ÀNGEL REYNAL).

>> Exposició itinerant sobre Joaquim Ruyra, amb motiu del centenari de la publicació de *Marines i boscatges*, una de les obres mestres del paisatgisme literari català, el 2003. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. TXUS SARTORIO.)

